

הרב משה רזיאל

ישראל והאומות – שבע מצוות בני נח הווה ועתיד

עם ישראל בעמדו לפני ה' בהר סיני נצטווה וקיבל תרי"ג מצוות, הלכותיהן סייגיהן ודקדוקיהן, מלבד דינים והלכות נוספים כפי שפירט הרמב"ם בספר המצוות. נחלקו ראשונים איזה נכללים במנין זה ואיזה אינם נכללים בו, אך בסיכומו של דבר מצווה עם ישראל בתרי"ג מצוות ויותר מלבד מצוות ודינים נוספים מדאורייתא ומדרבנן.

אומות העולם נצטוו בשבע מצוות, שעל ששה מהן נצטווה אדם הראשון הוא וזרעו אחריו והן: עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים ברכת ה', גזל ודינים. נח נצטווה במצווה השביעית, אבר מן החי, כמבואר בגמ'¹ וברמב"ם².

אך ישראל נצטוו גם לדאוג לכך שכל באי עולם יקיימו המצוות המוטלות עליהם בין ישראל בין אומות העולם כפי שפסק הרמב"ם³. משה רבנו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל שנאמר "מורשה קהילת יעקב", ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות שנאמר ככם כגר, אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות. וכן צוה משה רבנו מפי הגבורה לכונן את כל באי העולם לקבל כל מצוות שנצטווה נח, וכל מי שלא קיבל יהרג, והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום.

הלכה זו שביאר הרמב"ם אינה הלכתא למשיחא אלא חיוב תמידי כשישנה אפשרות לכך, כפי שבאר הרמב"ם⁴. והרמב"ם חזר על גישה זו ביחס בני ישראל לגויים בדבריו בהלכות ע"ז⁵: "אין כורתין ברית לעוברי ע"ז כדי שנעשה עמהם שלום ונניח אותם לעבדה שנאמר 'לא תכרות להם ברית' אלא יחזרו מעבודתה או יהרגו" וכו'.

מהמשך דברי הרמב"ם נראה שההלכה נוגעת גם למערכת היחסים הפרטית שבין יהודי בודד לגוי בודד אך יצאנו מענייננו. גם במקום ובזמן שאין אנו יכולים להביא לכך שכל באי עולם יקבלו שבע מצוות שנצטוו בני נח אנו מצווים שלא

1. סנהדרין נו, ע"ב.

2. מלכים פרק ט' הלכה א.

3. הלכות מלכים פרק ח' הלכה י.

4. שכל גוי שלא קיבל מצוות שנצטוו בני נח הורגים אותו אם ישנו תחת ידינו.

5. הלכות ע"ז פרק י', הלכה א.

להניח גוי לעבור בארץ ישראל לכל מטרה שהיא עד שיקבל עליו שבע מצוות אלו כדברי הרמב"ם.⁶ הרי שעם ישראל נצטווה על מערכת יחסים מפורטת עם האומות במישור הפרט ובמישור הכלל שבסיסה הבאת האומות בין ברצון בין בכפייה אם ישנה אפשרות, לקבל ולקיים שבע מצוות שנצטוו בני נח, מערכת יחסים הקובעת כפייה לקבל שבע מצוות ומי שיסרב אחת דינו.

תולדות עמנו מלמדים שהלכה זו לא הייתה ישימה וברת ביצוע מיום שנצטוו בה עם ישראל עד ימינו, ודומה שלא נגזים אם נאמר שקשה לראות הלכה זו ישימה עד ימות המשיח, עד כמה שאנו יכולים לראות ולשפוט. אך כשאנו בודקים את דברי הרמב"ם בתארו את אשר יהיה בתחום זה בבוא משיח ננוכח שלכאורה גם אז לא תהיה הלכה זו ישימה.

וכך כתב הרמב"ם⁷ במהדורות הלא מצוננות:

"ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח וניצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג, בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו, ולא העמידו הקב"ה אלא לנסות בו רבים שנאי ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן לברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד, אף ישוע הנוצרי שדמה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל שנאי ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה, שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן, וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה', אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו.

וכל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאי כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד, כיצד כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי המצוות ופשוטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה, אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינם כפשוטן וכבר בא משיח וגילה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא, מיד הם כולם חוזרים ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעו."

6. הלכות ע"ז פרק י', הלכה ו'.

7. הלכות מלכים ומלחמות פרק י"א, הלכה ד'.

הבאתי דברי הרמב"ם במילואם לראות וללמוד שבבוא המשיח ישובו כל העמים להאמין ולקיים התורה מעצמם מתוך הכרה במשיח ובאמיתותו בלי כפייה ומלחמה. אדרבא אם תהיה כפייה לקיום תורה ומצוות ע"י המשיח תהיה זו כפיית עם ישראל כדברי הרמב"ם: "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה", אבל לגבי הגויים ציין הרמב"ם שכשיעמוד המלך המשיח ויצליח מיד הם כולם חוזרים. ואם כי הרמב"ם התייחס רק לאומות ההולכות בדרך הדתות המונותאיסטיות, לשונו ודבריו מוכיחים שבפועל כל האומות ישובו לעבוד את ה' ולשמור מצוותיו.

בדרך זו ממש הלך גם הר"ן בדרשותיו⁸ שכתב: "ואחד מן היעודים הגדולים שיעד בביאת משיחנו הוא זה, כאמרו 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד', ורצה בזה כי כל האומות ישובו לאמונתנו בכללי התורה ובפרטיה כפי דעתנו" וכו'. הרי פירט הר"ן וביאר שכל האומות יקיימו תורה בכלליה ובפרטיה כפי דעתנו, ולכך יגיעו מעצמם בבוא המשיח. וכך כתב גם רבי יצחק אבוהב⁹: "ולאחר שיקבץ הגלויות וינצח מלחמת גוג ומגוג, כמו שכתוב בנבואות בהרבה מקומות, וידמה בעיני הבריות שהוא כמו בריאת עולם חדש, בהיות ישראל יושבים לבטח עם רשעי העולם הנמשלים לנמר וזאב, ועל זה אמר ישעיה (י"א, ו) 'וגר זאב עם כבש' וגו' ויחזרו כולם לדת האמת ויאכלו דבר המותר, ולזה רמז באמרו, ואריה כבקר יאכל תבן (שם ז)".

יוצא מדברי הראשונים שהבאנו שבימות המשיח ישובו האומות לאמונת ה' ועבודתו וקיום התורה ובפרטיה כפי דעתנו יאכלו דברים מותרים בלבד וכל העולם יעבוד את ה' שכם אחד היינו ישראל והאומות כולם יעבדו שכם אחד - אותה עבודה לפי אותה תורה ואותן מצוות. ואם כן חייבים אנו להסביר מדוע שיבת ישראל לעבודת ה' וקיום מצוותיו בימות המשיח יהיו בכפייה כדברי הרמב"ם ואילו שיבת האומות לעבודת ה' תהיה מעצמם ומרצון כפי שנראה מהדברים שהבאנו.

עוד חייבים אנו ביאור מה כוונת אותה הלכה של כפיית האומות לקיים שבע מצוות שנצטו בני נח, הלכה שעד ימינו לא הייתה ישימה ולא בוצעה מעולם, וגם בימות המשיח לא תתבצע שהרי האומות יחזרו מעצמם להרבה יותר משבע מצוות אלו.

הסבר אפשרי הוא לפי ביאור נפלא בגמ' שראיתי מובא בשם הרבי אלימלך מליזנסק. את ההסבר והסיפור שהוא משולב בו, אני מביא בשם הסופר מרדכי

8. דרשות הר"ן, עורך אריה לי פלדמן הוצאת מכון שלם, ירושלים תשל"ד, בדרוש בשביעי עמ' קכ-קכא.

9. רבי יצחק אבוהב, מנורת המאור נר חמישי כלל ג חלק ב פרק י.

גרליץ כפי שפרסמו בעיתון המודיע ומקורו בספר "יכהן פאר" מאת הרב חנוך צבי הכהן מבנדן.

הרבי שמלקא מניקלשבורג כיהן לפני כן כרבה של שיניווא, בעיר זו חי רבי נטע משיניווא שתלמידי המגיד ממזריטש באו אליו ללמוד מתורתו ויראתו. פעם אחת שאלוהו תלמידי המגיד ממזריטש לבאר להם טעם אורח הגלות, רבי נטע ענה להם שישאל את אליהו הנביא ויאמר להם תשובתו. בליל הסדר עת הסבו אתו לשולחן הסדר כמה מתלמידי המגיד אמר להם רבי נטע מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, מדוע הגלות שאנו שרויים בה נתארכה מכל הגלויות שהיינו בה, והתירוץ הוא הלילה הזה כולנו מסובין, וביאר רבי נטע שהלילה הזה-היינו בגלות זו כולנו מסובין, פירוש מסובין (קליפות התבואה - סובין) בחיריק תחת המסובין.

תלמידי המגיד הבינו את הדברים כרומזים על דלות עבודתנו את ה' כסובין שהיא קליפת התבואה. בשובם ללימודם אצל המגיד למזריטש הגיע לשם גם רבי אלימלך מליזנסק והם סיפרו לו את השאלה ותשובת רבי נטע והבנתם אותה, אמר להם רבי אלימלך לא הבנתם את התשובה, וביאר להם את הדברים באופן זה. הגמ' במס' בכורות (דף ח) מביאה חידות ששבי דבי אתונא (זקני אתונא) חדו לרבי יהושע בן חנניא, אחת החידות הייתה, אית לן בירא בדברא עיילא למתא, (יש לנו באר בשדה הכניסה לעיר), השיב להם רבי יהושע אפשילו לי חבלי מפארי ואעייליה, (קלעו לי חבלים מסובין ובאמצעותם אכניס את הבאר לעיר), וצריך להבין מדוע בחר רבי יהושע לבקש לקלוע חבלים מסובין דווקא. ביאר הרבי אלימלך את הדברים כך:

באר היא בית המקדש והיא נמצאת כעת בגלות במדבר השומם והחרב. ביקשו זקני אתונא מרבי יהושע שיכניס את הבאר לעיר, שיעשה להבאת הגאולה. השיב להם רבי יהושע קלעו חבלים מסובין. חיטה טוחנים לקמח וסובין שהוא הקליפה הטחונה. את הקמח ניתן ללוש להפוך לבצק ואם צריך לקלוע ממנו חבלים, אולם הסובין ככל שתגבל ותלוש לעולם לא יתאחדו לא יתדבקו לבצק אחד תמיד ישארו גרגירים נפרדים. והנמשל הוא, כל עוד העם במחלוקת, כל עוד הוא חסר אחדות כגרגירי הסובין אין אפשרות לגבשם ולאחדם אין אפשרות להביא הבאר העירה לבנות בית המקדש.

אם כן יכולים אנו להבין דברי הרמב"ם, לגבי ישראל, אחת המשימות הראשונות של מלך המשיח תהיה לאחד את ישראל לעבוד את ה' שכם אחד. זה יכול להיעשות רק בכפייה, ולכן כתב הרמב"ם: "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה", רק בכפייה יוכל עם ישראל כולו להתאחד ללכת בדרך התורה ולחזק בדקה ביחד בלי מחלוקת ופירוד. אבל אחרי שתבוא האחדות בדרך התורה לישראל ישבו האומות לדרך זו מעצמם בלי שיהיה צורך לכפותם.